

Debreceni Egyetem- Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai kar

Tudományos Diákköri Konferencia

Az én múltam, a te jövőd

Gyermekkori digitális eszközhasználati szokások roma és német nemzetiségi óvodába járó gyermekek családjában

Témavezető
Dr. Fenyő Imre
Egyetemi docens

Készítette:
Tarsoly Genovéva
óvodapedagógia szakos hallgató

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés:	3
2.	Szakirodalmi háttér:.....	5
2.1.	A roma nemzetiségi kultúra háttere	6
2.2.	A német nemzetiségi gyermekkultúra háttere	7
2.3.	Digitalizáció az oktatásban:.....	9
2.4.	A mesterséges intelligencia hatása a mai világra:	9
2.5.	Generációs elméletek:.....	11
2.6.	Interaktivitás az óvodában:.....	13
2.7.	Technikai eszközök az óvodában és a mindennapokban:	16
3.	Hipotéziseink:	18
4.	A kutatásról:.....	19
4.1.	Módszerek és Anyag:.....	20
5.	Eredmények:	22
6.	Hipotézisek eredményei:	34
7.	Összegzés:.....	37
8.	Felhasznált szakirodalmak:	39

1. Bevezetés:

A kutatásunk témája a nemzetiségi óvodákba járó gyermekek szülei által használt digitális eszközök alkalmazásának vizsgálata. A kutatás során részletesen elemezzük ezen eszközök használati módját, különös figyelmet fordítva a szabadidő minőségi eltöltésére, valamint a nemzetiségi közösségek szokásaira, életvitelére, és azok kulturális vonatkozásaira. Továbbá, a kutatás kiterjed a szülők egyéni készségeire és otthoni szokásrendszerére is, figyelembe véve a mindennapi életben való alkalmazásukat. Emellett a vizsgálat célja annak feltárása is, hogy a nemzetiségi kultúrához kapcsolódó digitális eszközöket tudatosan alkalmazzák-e a családok a saját kultúrájuk és identitásuk megőrzésére.

A kutatás célja annak bemutatása, hogy a mai modern társadalomban a szülők milyen megoldásokat alkalmaznak a digitális eszközök használatára, különösen akkor, amikor gyermekek szórakoztatására vagy figyelmének lekötésére van szükség. Emellett a kutatás arra is kiterjed, hogy amennyiben a szülők nem digitális eszközöket alkalmaznak, milyen mértékben és hogyan töltenek minőségi időt gyermekükkel a természetben, az udvaron vagy a szabad levegőn. A vizsgálat kitér arra is, hogy léteznek-e különbségek az eszközhasználati szokások között a különböző nemzetiségi csoportok szülei között. Továbbá fontos kérdésként szerepel a kutatásban, hogy milyen szerepet játszik a kultúra azoknak a szülőknek az életében, akik nemzetiségi óvodába íratják gyermekeiket, és milyen mértékben befolyásolja ez a döntésüket a gyermeknevelés során.

A témaválasztást jelentősen befolyásolta az a megfigyelés, hogy napjaink társadalmában, legyen szó akár a tömegközlekedésről, óvodai környezetről, éttermekről vagy akár az utcai mindennapokról, a gyermekek figyelmét leginkább olyan digitális eszközök, mint a mobiltelefon, tablet vagy okosóra kötik le. Ezzel szemben a hagyományos, nem digitális eszközök, mint a könyvek, ügyességi játékok, labdák, vagy fából készült játékok háttérbe szorulnak. A digitális eszközök használata napjainkban egyre inkább elterjedt, és sajnálatos módon úgy tűnik, hogy a társadalom nem tanúsít kellő mértékű erőfeszítést a helyzet mérséklésére, vagy annak negatív hatásainak enyhítésére.

Véleményem szerint sok szülő nem is fektet elég energiát abba, hogy figyelmet szenteljen a gyermek egészséges fejlődésére, készségeinek kialakítására és javítására, annál inkább lett fontos az, hogy minél gyorsabban, hatékonyabban, huzamosabb időre foglalja le a gyermeket egy mozdulattal, sokszor a szülő felügyelete nélkül. A kutatásban a kérdések a szülők múltját tekintve fognak megjelenni, és nem a gyermek életének részeként, pont az okból, hogy a

szülőnek az ő gyermekkorukban lehetett e egyáltalán ilyen eszközt használni, látott e ilyet a környezetében, egyáltalán létezett e már okostelefon vagy egyéb digitális eszköz.

A kutatásban egy német nemzetiségi óvodát, egy roma nemzetiségi óvodát kértem meg abban, hogy segítsenek minél pontosabb választ kapni arra, hogy mi is az igazság ebben a témában. Ezek az óvodák az ország több pontján helyezkednek el, így még több szokást, hagyományt ismerhetünk meg ezek által.

A kutatáshoz kérdőívet küldök ki a német óvodának mivel a roma óvodában olyan hátrányos helyzetű családok vannak, hogy ott, valaki nemhogy elektronikus eszközzel nem rendelkezik, de írási és olvasási nehézségekkel is küzd. Ennek tudatában én fogom kezelni a gépet, a szülők reményeim szerint válaszolnak a kérdéseimre.

A kutatással a célom, hogy megtudjuk a nemzetiségi szülők szokásait, hagyományait, mindezek mellett digitális eszközhasználatát is.

Azért választottam ezt a két nemzetiséget, mivel köztudott, hogy ezeknek a kultúráknak milyenek az életkörülményei, életvitelük. Kíváncsi voltam arra, hogy tényleg ennyire láthatóak-e a különbségek a két nemzetiség között, illetve lesznek-e olyan eredmények amelyekre nem is gondoltunk volna akkor, amikor megfogalmaztuk a kérdéseinket/hipotéziseinket.

2. Szakirodalmi háttér:

A kultúra fogalma igen összetett, a mindennapi élet gyakorlatának területétől a magaskultúra fogyasztásáig sok értelemben használjuk (Klein, 2024), illetve sokan a fogalom pontos értelmezése nélkül is használják több összefüggésben a kultúra szót. De éppen ez jelzi a fogalom jelentőségét, hiszen a kultúra az önmeghatározás szempontjából is meghatározó jelentőségű. (Klein, 2024):

„A mindennapi életben a kultúra szót olyan sokféle jelentésben és összefüggésben használják, a jelentése olyannyira kibővült, hogy meghatározása szinte lehetetlen. Ez abban is megmutatkozik, hogy a kultúra számtalan összetétel – például mindennapi kultúra, vitakultúra, étkezési kultúra, rajongói kultúra, vállalati kultúra, futballkultúra, populáris kultúra, szubkultúra és számos más összetétel (például kultúrtáj, kulturális technikák, politikai kultúra) – idiomatikus alkotóelemévé vált.” (Klein, 2024, p.5)

A gyermekkultúra fogalma ezen az összetett fogalmi mezőn belül a közelmúltban önállóvá vált területként ragadható meg, és kiemelten fontos a kora gyermekkori nevelés, személyiségfejlődés szempontjából. A kultúra átvételének terei ebben az értelemben nyernek jelentőséget: a gyermek ezekben találkozik a lemásolható mintákkal, átvehető sémákkal, megtanulható tartalmakkal. Természetesen kiemelt jelentőséggel bír ebben az értelemben is a gyermek természetes elsődleges környezete, vagyis a család, de nagy jelentőséggel bírnak a nevelési intézmények (mindenekelőtt az óvoda szerepét szeretnénk kiemelni), és a gyermekek számára kulturális programokkal rendelkező intézmények (múzeum, állatkert, könyvtár, stb.) is.

„A gyermekkultúra a gyermekek élete köré szerveződik, átfonja a gyermekkort, magába foglalja mindazokat a tevékenységeket, melyek a gyermekek érdeklődésére számot tarthatnak a tudomány, művészet, játék és a mindennapok tevékenységeinek területén.” (Klein, 2024, p.8).

És napjainkban a gyermekek számára fontos tapasztalati forrássá vált a digitális tér is, mely nagy intenzitással és csábító erővel nyomul be a gyerekek életének mind nagyobb részébe. (Klein, 2024). A gyerekek találkoznak az eszközökkel otthon és a nevelési intézményben, utazás vagy várakozás közben, a szülő, a testvérek, a pedagógusok használják ezeket –

gyakorlatilag megkerülhetetlen környezetként veszik körbe a gyermekek mindennapi életét. Viszont fontos hangsúlyozni, hogy bár egyfajta természetesség jellemzi ezen eszközök jelenlétét életünkben, ezek nem spontán alakulatok: nem egyszerűen kialakul ez a környezet, mi magunk alakítjuk ki – vagyis ha tudatosan alkalmazzuk ezt az eszköz-környezetet, akkor mi határozhatjuk meg a használat funkcióját, módját, értelmét, vagyis célszerűen alkalmazva ezeket az eszközöket, hatékonyabbá tehetjük kultúráközvetítő tevékenységünket.

2.1. A roma nemzetiségi kultúra háttere

„A cigányokra vonatkozó szakirodalmi anyagok központi témája, hogy kik is valójában a cigányok. Ezen a kutatási területen nincs egységes, általánosan elfogadott meghatározás, és mind a magyarországi, mind a nemzetközi cigánykutatások különböző módon közelítik meg ezt a kérdést - néprajzi megközelítés, életstílus csoport, peripatetikus csoport stb. A romákkal kapcsolatos öndefiniálás problémája igen bonyolult. A fogalom jelentős kihívással néz szembe, mivel egyszerre hordoz erőteljesen pozitív és ugyanilyen mértékben negatív jellemzőket is.” (Maszlag, 2024, p.58)

A roma nemzetiséget igen nehéz úgy megszólítani, hogy minden személy számára megfelelő legyen, és senki ne vegye rosszindulatúnak kérdéseinket. A mai világban ugyanis egyre több a sztereotípia a roma nemzetiségi kisebbséghez tartozókkal kapcsolatosan. Sokan esélyt se adnak annak, hogy megismerjék őket és a kultúrájukat. Ezért sokakban felmerül az a kérdés, hogy egyáltalán meghatározható-e, hogy ki a roma? Az számít-e romának, aki annak vallja magát, esetleg az, akit annak tartanak mások, vagy az, aki követi a nemzeti kisebbségre jellemző kulturális tradíciót?

A nemzetiségi kisebbségek fennmaradásának folyamatában a hagyományok megőrzésének és átörökítésének szerepét tekintve meglehetősen nagy a szakirodalom fellelhető forrásaiban az egyetértés. A roma nemzetiség esetében a hagyományok megőrzésében nagy szerepet játszik a nyelv mellett a zene.

„A roma szóbeli hagyomány jelentős részét az énekelt szövegek alkotják, beleértve a dalokat és balladákat. Ezek a dalok a roma kultúra fontos részét képezik. Nagy jelentőséget tulajdonítanak magának az előadásmódnak is, amely két fő kategóriára oszlik: a gyors dalok és a lassabb ritmusú, mélyebb érzelmeket közvetítő dalokra.” (Maszlag, 2024, p.65)

Ezt több módon is átadják az utánuk következő generációknak. Manapság online is számos roma dalt lehet hallgatni, amiknek vagy aláfestő zenéje is van, vagy csak maga az ének.

„A cigányság kulturális jellemzői rendkívül dinamikusan változnak, gyorsan alkalmazkodnak a változó környezethez. Bár a romák sokáig megőrizték az életformájukat és gondolkodásmódjukat, a cigány népi kultúra, különösen a folklorisztikai jelenségek, a külső strukturális hatásokra azonnal megváltoztak az idő múlásával.” (Maszlag, 2024, p.66)

Vagyis a roma nemzetiségi kisebbség alkalmazkodik a változó világ sajátosságaihoz, és szokásaikba, kulturális gyakorlataik sorába bekerülnek a digitális eszközhasználat modern formái, a mindennapi élet gyakorlatában éppúgy, mint a kultúramegőrzés és átadás területén.

2.2. A német nemzetiségi gyermekkultúra háttere

„Az 1950/60-as években megjelenhettek a nemzetiségi szervezetek és megkezdődött a nemzeti-ségi nevelési és oktatási rendszer kiépítése.” (Klein, 2024,p.10) Ez jelentős segítséget és előrelépést jelenthet a magyarországi német közösség számára, mivel lehetővé vált, hogy a megszo-kott környezetükből való kiszakadás nélkül megőrizték nemzeti identitásukhoz kapcsolódó ha-gyományait. Ezzel elősegítették kultúrájuk és szokásrendszerük megőrzését, valamint a ge-nerációk közötti összefüggések megértését és a tudás átadásának folyamatát. Ezekből követ-keztetve egyre többen vallották magukat németnek a népszámláláskor és azóta folyamatosan növekszik is a számuk. (Klein, 2024,p.10) A gyermekek kiemelkedő szerepet játszanak a kul-túra megőrzésében és a hagyományok hosszú távú fennmaradásában. Ebben jelentős segítséget nyújtanak azok az intézmények, amelyek kifejezetten erre a célra lettek kialakítva, például az óvodák. A megfelelő szakmai támogatás, mint a nemzetiségi óvodapedagógusok alkalmazása és a témához kapcsolódó szervezett programok révén lehetőség nyílik arra, hogy a gyermekek még mélyebben elsajátítsák és tovább éltsék nemzetiségük kultúráját. Számos más lehetőség is rejlik a mindennapokban amivel a gyerekek tudását megőrizhetjük, bővíthetjük például: szín-házak, rendezvények, ezzel kiegészítve a családból hozott kultúrát. Ide tartozik például a nyelv-használat is, amit számos módon ismertethetünk a gyerekekkel. *„A magyarországi német népi gyermekirodalomhoz kapcsolható mesék, mondókák, versek, dalok gyűjtése” (Klein, 2024, p.12)* A szakirodalom szerint a nyelvhasználatához és annak elsajátításához első sorban a lexi-kális tudás szükséges, mesekönyvek, viszont manapság már az internet segítségével számos ismeretterjesztő mellékletre tehetünk szert. Dalok, mondókák, különböző zenék. Zenei

aláfestéssel is lehet énekelni, viszont az is része annak, hogy digitális eszközöket alkalmazunk hozzá, a gyerek mindennapjainak része. *„A zene és a tánc szeretete hagyományosan jellemzik a németeket Magyarországon.” (Klein, 2024, p.15).* Mindennapjaik része a zene, ezért kiemelten fontos számukra is, hogy a gyerekek is részt vegyenek zenés, táncos eseményeken, amelyekre az óvodák is lehetőséget biztosítanak számukra.

„Mivel a magyarországi németek közösségeit a 2. világháborút követően megszüntették, feloszlatták, ezért egyfelől a gyermekkultúra új elemeit kellett megteremteni – például német gyermekirodalom, újságírás, szavalás –, másfelől viszont a régi tradíciókat is meg kellett őrizni, illetve újra kellett éleszteni, továbbadni és integrálni, mint például német gyermektánc, népi gyermekirodalom, népviselet.” (Klein, 2024, p.17).

A gyermekkultúra újrateemtése nagy kihívás volt mindenki számára, de az óvoda jelenléte nagyban elősegítette ennek megőrzését, újrateemtését. Amit a gyermekek az óvodában tapasztalnak, hallanak, azt otthon ők is tovább tudják adni a szülőknek, és nem csak fordítva. Így, hogy ez a viszony kialakult a két népcsoport között, még inkább könnyebb lesz a gyerekek számára belelátni mindkét nemzet szokásaiba. *„Érdeemes lenne megfontolni, akár a német nyelv tanulásának motivációja céljából is olyan platformokat elérhetővé tenni, amelyek ötvözik a digitális kultúrát a hagyományos tartalmakkal.” (Klein, 2024.p.17)*

„Miért ne ismerkedhetnének gyerekek például a német nyelvjárással digitális képeskönyvek, hangoskönyvek oldalairól. Hasonlóan a német népviseletet, népszokásokat olyan modern, a gyermekek számára vonzó feladatokkal, játékokkal lehetne bemutatni, amelyek szerkesztésében akár a legifjabb generáció ismereteit bevonva autentikus oldalakat lehetne oktatás vagy akár otthoni játék, időtöltés céljából felkínálni, ötvözve a tradíciót és az innovációt, élve a technikai lehetőségekkel, a jövőbe vezetve a hagyományokat.” (Klein, 2024, p.17)

Többek szerint is nagy hangsúlyt fektethetünk a 21.században arra, hogy a gyerekek korának megfelelően elektronikus eszközöket vigyünk be az óvodába a hagyományörzés céljából. Ebben nagy szerepük lesz a pedagógusoknak is.

2.3. Digitalizáció az oktatásban:

„Megkerülhetetlen elvárásként jelenik meg az IKT eszközök segítségével elérhető oktatási anyagok és az IKT-val támogatott módszerek beépítése az oktatási folyamatba.” (Szabóné, 2024, p.143)

Az oktatásban manapság egyre nagyobb hangsúlya van az IKT eszközöknek. Ez nem csak az általános iskolákra, gimnáziumokra, szakgimnáziumokra, egyetemekre vonatkoznak. Ugyan ide sorolhatóak az óvodák is. A gyermekek mellett a pedagógusok is mindennap tapasztalják a digitalizáció hatásait. Elkerülhetetlen, hogy ne találkozzanak legalább egy mobiltelefonnal, egy okostelevízióval vagy akár egy mindennap használt mikrohullámú sütővel, amelyek már jóval modernebbek, mint azok, amelyeket korábban használtak. Ennek következtében egyre többen támogatják annak fontosságát, hogy az óvodai környezetben is megjelenjenek a digitális eszközök. Napjainkban egyre elterjedtebb segítő eszközként említhetjük a Bee Bot-ot, amely lehetőséget biztosít a gyermekek számára, hogy gyakorolják az irányok, a mennyiségek és a számfogalmak elsajátítását. Bár elemmel működő, hangot adó elektronikai eszközről van szó, mégis kizárólag pozitív hatást gyakorol a gyermekek fejlődésére.

2.4. A mesterséges intelligencia hatása a mai világra:

„Mesterséges Intelligencia (MI, angolul AI-artificial Intelligence) (Molnár, 2022, 67.o) „Mi asszisztensek segítik mindennapjainkat, MI-rendszerek nyújtanak komoly segítséget- Többek között- A gyógyítás területén, használják őket adatokat eltulajdonító online hackerek ellen, jogi kutatás áramvonalasítására, a vásárlók célzott elérésére, tőzsdei ügyletekre és bűncselekmények megelőzésére. Nem meglepő tehát, hogy Az oktatás területe se maradhat ki az MI felhasználási területeinek sorából.” (Molnár, 2022, p.67)

A mesterséges intelligencia elengedhetetlen manapság az óvodai hétköznapiakban is. A szülők így adják a pedagógus/ óvoda tudtára, hogy a gyermek mi okból nem fog megjelenni aznap az óvodában, Képeket töltenek fel a pedagógusok a gyermekek mindennapjairól, meggyőzve ezzel a szülőket gyermekük biztonságáról, esetleges eseményekről is. De nem csak a szülőkkel való kapcsolattartásban könnyíti meg a pedagógusok életét, hanem az adminisztrációban is.

A gyerekeket tekintve, több kimenetele is lehet annak ha, a digitalizáció jelen van az életükben.

„Mivel az élmények, oktatási játékok kimenete nem előre meghatározható, mindig új ingereket, jelentenek, örömteli tanulást és előhívást tesznek lehetővé, miközben pozitívan hatnak a tanulók személyiségének fejlődésére, elősegítik a kooperációt és kommunikációt, azonnali visszajelzést és tapasztalatokat adnak- kockázatmentesen-.” (Molnár, 2022, p.77)

A gyermekeknek fontos az hogy megfelelően alkalmazzuk az AI eszközöket a jelenlétükben. Ha túl sokat és feleslegesen alkalmazzuk őket akkor annak káros hatása is lehet a gyermek képére az őt körülvevő dolgokról/ eseményekről. De ha őket is bevonjuk abba, hogy mi miért is használjuk ezeket az eszközöket egy nap, mit csinálunk rajta, akkor ők is csak a fontos részeket jegyzik meg. Ha a gyermek is használja ezt az eszközt, fontos, hogy tudatosan engedjük meg neki ezt a folyamatot. A több gyerek együttműködése ezekben a játékokban lehet nagyon pozitív hatású is, mivel megtanulják azt, hogy mennyire fontos a kooperáció, mások segítése. A játék lehet módszertani megoldás is, a játék és tanulás egyensúlyának megtartásával. (Molnár, 2022, p.77) Fontos az, hogy a gyermek folyamatos fejlődésében megtartsuk azokat a határokat, amivel a mai digitális világban nem lesz a gyermek számára létszükséglet az IKT eszközök mindennapi használata. A mesterséges intelligenciát viszont számos pozitív dologra is használhatjuk az óvoda mindennapjaiban, amelyek elősegíthetik a gyermek megfelelő fejlődését, az óvodai dolgozók mindennapi munkáját. *„A mai kor technikai fejlődésének expanziós következménye, hogy a domináns természetes spontán tanulás és szocializáció időkerete, valamint pozitív hatásrendszere csökken” (Molnár, 2022, p.75).* Egyre kevesebb szülő van tisztában azzal, hogy mennyi a helyes a gyermekek számára, vagy ha mégis korlátokat szab a szülő, akkor nem a megfelelő eszközöket alkalmazza gyermeke fejlődése érdekében.

„Az eredményesség az oktatásban nem emelkedik inkább megrekedt” (Molnár, 2022, 75.o) A szerző szerint egyre inkább csökken a sikerek aránya az iskolákban a digitalizáció következményei miatt. Az óvodában nem az eredményesség az ami csökken, mivel „a játék a kisgyermekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége”. (Ónoap, 2018)

2.5. Generációs elméletek:

Bevezetés képpen a generáció fogalmát (más szóval: nemzedék) fontos meghatároznunk abból a szempontból, hogy milyen meghatározó szempontok érvényesülését tekintjük elfogadhatónak a generációk meghatározásakor. Ugyanis bizonyos szempontból – és a digitális eszközhasználat éppen ilyen Nem csak gyerek és szülő, hanem szülő és szülő között is.

„A hagyományos, biológiai meghatározás szerint a generáció „a szülők és utódaik születése közötti átlagos időintervallumot” jelöli, mely kb. 20-25 évet ölel fel. Mára azonban a csoportok gyors változásai – az új technológiák megjelenése, az átalakuló karrierutak és értékrendek, valamint az eltolódó társadalmi értékek – következtében mindez érvényét veszítette. Napjainkban a generáció fogalmát tehát sokkal inkább szociológiai, semmint biológiai szempontból érdemes megközelíteni. Szociológiai értelemben a generáció olyan személyek csoportja, akik ugyanabban a korszakban születtek, akiket sajátos események, trendek és folyamatok alakítottak és kötnek össze. ” (Komár, 2017)

A generációs különbségek természetesen nem csak a digitális eszközök használatában, hanem a mindennapi élet minden területén is megjelennek, akár a szleng, beszédstílusok, szóhasználatok formájában is. Előfordulhat, hogy pont ez fog problémát okozni a generációk között.

De sokszor előfordul az is, hogy éppen a generációs ismeretek eltérő voltából szereznek előnyt a generációk szülöttei, illetve közeledhet egymáshoz a közös tevékenységekben két generáció egymást támogatva. Például egy fiatal sokkal könnyebben segíthet a nagyszülőknek az eszközök használatában, míg a nagyszülő/szülő tud a múlttól reálisan beszélni a fiatalabbakkal, illetve képes átadni a társadalmat megalapozó kulturális tartalmakat a közösség ifjabb tagjai számára.

„Azonban a számítógép, a digitális objektumok és az internet megjelenése alig 20 év leforgása alatt mentális-kulturális sokkok sorozatát okozta, melyhez a korábbi generációk csak lassan képesek (ha egyáltalán képesek) alkalmazkodni. Mindebből kitűnik, hogy az egyes generációknak nemcsak hogy mások a tapasztalataik, de „más nyelvet is beszélnek” – ez azonban nem jelenti azt, hogy nem érthetjük meg egymást. ” (Komár, 2017)

Mivel a dolgozatom fő témája szülők gyermekkorában előforduló digitális eszközök voltak, nagyban befolyásolta a válaszukat és a mindennapi életben való alkalmazkodásukat az, hogy mikor is születtek. Különböző kategóriákba lehet ezeket a szülőket sorolni a születési évük alapján. A kérdőívben nagyon megosztóak voltak a válaszadó szülők korukat tekintve. Egészen a 20-as éveiben járó szülőktől a 40/50-es éveikben járó szülőkig.

„Születési időszakok alapján a szakirodalom a következő egymást követő kategóriákat különbözteti meg: – 1925–1945 – Veteránok – 1946–1964 – Bébi-bummerek – 1965–1979 – X-generáció – 1980–1995 – Y-generáció – 1996– Z-generáció” (Szabóné, 2024, 145.o). Elnyomó többségben az X generációban született szülők voltak akik, az úgynevezett „átmeneti generáció” (Szabóné, 2024, p.146).

Az Y-generáció tagjai már láthatóan kevesebben voltak, mivel ők azok a szülők *akik „ A digitális nemzedék első hulláma, magánéletükben nap mint nap jelen van az internet” (Szabóné, 2024, p.146).* Mégis a válaszokban ez nem volt megfigyelhető, hogy az X-generációban született szülők kevésbé lennének az internet világában jártasok. Ugyan úgy a mindennapjaik része, a TV, mobiltelefon, amit a gyermeküknek is rendszerességgel adnak oda gyermekeiknek, akik már az „Alfa-generációba” születtek bele, mivel az internet minden nap jelen van az életükben (Szabóné, 2024, p.146) akár önszántukból, vagy esetleg a szülő által. Mivel a mai pedagógusok nagyrésze nem ebben a generációban kezdett el a pedagógusi szakmában dolgozni, ebből kifolyólag lehet nincs annyi ismeretük a digitális eszközök terén, vagy ha igen, akkor azt kicsit félve viszik be az óvodai mindennapokba. *„Köztudott, hogy a mai pedagógustársadalom jelentős része a már nyugdíjas pedagógusként tevékenykedő Bébi-bummerekhez és a nyugdíjas éveire készülő X-generációhoz tartozik.” (Szabóné, 2024, p.146)* Ezért lesz idővel egyre elfogadottabb, támogatottabb az IKT eszközök használata az óvodákban, mivel majd az idősebb generáció is rájön ennek az előnyeire, illetve arra, hogy mennyi fejlesztő hatása lehet a gyerekek számára, még akkor is ha nincs egész nap kéznél nekik a telefon, táblagép, amivel azt csinál amit csak szeretne. Illetve ha a fiatalabb pedagógusi korosztály is bekerül az óvodákba, akkor a ma is ismert tevékenységeket, alkalmazásokat is tudják alkalmazni az intézményben, azzal a tudással amit az egyetemek adtak számukra, mivel egyre több egyetemen vannak az IKT eszközök használatára potenciális alkalmak.

2.6. Interaktivitás az óvodában:

Manapság elég megoszoló kérdés az, hogy van-e helye az IKT eszközöknek, illetve az interaktivitásnak az óvodákban.

„Bár az online feladatkészítő alkalmazások egyre népszerűbbek az utóbbi években, azok használatát többnyire olyan offline világból érkező pedagógusoknak, illetve digitális bevándorlóknak kellett és kell alkalmazniuk, akik az erre való nyitottság, illetve megfelelő digitális kompetenciák hiányában nem lennének képesek arra, hogy a már meglévő, a hagyományos oktató-nevelő tevékenység során alkalmazott, széles módszertani eszköztárukat ilyen irányba bővítsék.” (Szabóné, 2024, p.146-147)

. Vannak pedagógusok akik nagyon nyitottak az ilyes fajta önfejlesztésre, így vagy önállóan vagy valamilyen segítséggel erősíti a készségeit a digitális világba. Az óvodában számos lehetőség nyílik arra, hogy bevigyünk egy 21.századi digitális eszközt a csoportba, különböző óvodai rendezvényekre. Egy régebbi fajta vagy esetleg egy modernebb diavetítő, pillanatok alatt elvarázsolhatja a gyerekeket, vagy, egy könnyebben kezelhető fényképezőgép, amivel a nagyobbaknak különböző fotózási feladatokat tudok kiosztani, hogy megnézzük, hogy ők hogyan is látják a világot.

„A játék egy önmagáért végzett tevékenység, amiben örömeinket leljük az önként vállalt nehézségekben és fejlődünk ezáltal.” (Tóth, 2022, p.41) Fontos dolognak tartom, hogy a gyermekek ne csak a digitális eszközök előtt töltsék el az idejüket, végezzenek minél több finommotorikus játékot, fejlesszék önmagukat egyedül vagy akár felnőtt jelenlétben is. Nem csak a szerző szerint hanem sok más pontból is a játék egy örömforrás, ami ebben a korban a legfontosabb tevékenység. Nincs szó arról, hogy konkrétan milyen játékot kell a gyerek kezébe adni. Lehet ez digitális is, vagy éppen kézzel fogható. Mind a kettőnek megvan a saját előnye és hátránya is. Viszont azt gondolom, hogy a mai generációnak sokkal egyértelműbbek a digitális eszközön lévő játékok mint az amit fizikailag megtudnak fogni. A digitális eszközökön inkább részesítsük előnyben azokat fejlesztő játékokat amik a gyermek képességeire pozitív hatással lehetnek, készségeik fejlődnek vele. *„Nem félni kell, hanem észnél lenni. Odafigyelni például arra, hogy a gyerek a neki való játékkal játsszon” (Tóth, 2022, p.55).* Fontos az, hogy ha mégis úgy döntünk, hogy a gyerekeknek a kezébe adjuk az okos eszközt, akkor az olyan legyen ami neki megfelelő és ne egy sokkal idősebb, tapasztaltabb, érettebb gyermek korosztályának megfelelő

játékot töltsünk le neki, vagy rosszabb esetben hagyni neki, hogy ő maga töltsen le, válassza ki.

„Ha kétségeink vannak, hogy minden rendben van-e, vagy hogyan csináljuk akkor inkább forduljunk szakemberhez mert a videójátékok viszonylag rövid ideje vannak velünk így az idősebb nemzedék számára szokatlanok lehetnek emiatt könnyen gyanakvást és idegenkedést válthatnak ki.” (Tóth, 2022, p.56).

Figyelembe kell venni azt, hogyha a gyermek túlzottan ragaszkodik a telefonhoz/táblagéphez vagy más digitális eszközhöz, akkor ha tudjuk, szabjunk neki korlátokat, kössünk vele kompromisszumot, hogy mindenkinek megfelelőek legyenek a döntések. Az ilyen helyzeteket lehet megelőzni, úgy hogy tanácsot kérünk pedagógusoktól, más szülőktől akiknek van tapasztalata ilyen helyzetekben, vagy esetleg utána olvasunk, viszont annak is járjunk utána ha bizonytalanok vagyunk benne, mert sok olyan dolog előfordulhat ami félre is informálhat minket, hogyha nincs meg a kellő ismeretünk az adott dologról.

„Ha azonban egészséges mederben folyik a játék, és azt látjuk, hogy a gyermekünkre jó hatással van- értsd: élvezi, jókedvűen, felfrissülve, élményekkel gazdagodva áll fel-, akkor valószínűleg rendben van a dolog” (Tóth, 2022, p.56).

Ehhez egy bizonyos mennyiségű előzetes tudás nagyon fontos, és előnyünkre is válhat a továbbiakban. Ebben lehet segítségünkre a szakember vagy pedagógus. Tanácsokat tud adni abban, hogy melyek azok a mesék, játékok amit ajánl, mennyi az ideális a gyermek számára egy nap, illetve milyen körülmények között megengedett. Például este, lefekvés után nézheti a mesét, ha rendben hagyta a ruháit vagy ha elmegyünk valahova a családdal, akkor nem adjuk oda neki. Fedezze fel a környezetet, töltsön együtt minőségi időt a család.

*„Fontos észben tartani, hogy az eddig említett pozitív hatások akkor tudnak érvényesülni, ha a videójátékokkal töltött idő és az életünk egyéb te-
rületeire- így a kapcsolatainkra, hivatásunkra, megfelelő táplálkozásra, al-
vásra stb- fordított idő egyensúlyban van egymással.” (Tóth, 2022, p.68).*

Az eddig említettek/leírtak alapján fontos az, hogy meglegyen az egyensúly a digitalizáció és a mindennapok között. A sok pozitív hatás mellett például stresszoldás, finom motorika folyamatos fejlesztése, szembesülés különböző félelmetes dolgokhoz, élethelyzetek feldolgozásában is. (Tóth, 2022, p.65)

„Azután valamikor a 2004-2005-ös évektől látom dinamikusan bővülni a kínálatot, valahogy azóta születnek meg a még többet tudó, még modernebb eszközök, amelyeket magunkkal hordunk. Szakmai szempontból meg kell jegyezni, hogy az a generáció, amely azokban az időkben még egészen fiatal volt, roppant mód tájékozottá vált, de már az akkori kamaszkorúak is rendkívül érdeklődővé lettek. Gondoljunk csak bele, az akkori kamaszokból lettek a mostani szülők, vagyis az a generáció neveli most a kisgyerekeket, amely a kétezres évek elején még csak kíváncsian figyelte a digitális eszközök megjelenését, de akkor még nem feltétlenül érdeklődött a multimédia biztosította tartalmak iránt.” (Kóczán, 2021, p.20)

A szerző szerint is, feltűnően több lett az ilyes fajta érdeklődés az emberek részéről, mivel az ő idejükben még nem volt ennyire egyértelmű, hogy mindenkinek van mobiltelefon, ha volt is az is a régebbi fajta nyomógombos. Ez a korosztály pont azon a határon mozog, akik már belecseppentek, viszont még nem ebben nőttek fel. Valaki megengedhette magának, valaki csak a környezetében látta másnál, vagy egyáltalán nem tudta milyen az, csak elképzelte. Mivel a folyamatos fejlődés miatt ebbe a korszakba születtek bele az ő gyermekeik. Ezt látják már mindenhol, hogy az okos eszközök jelen vannak a mindennapokban. „Egy orvosi, gyógy-pedagógiai vizsgálat során találkoztam már néhány hónapos gyermekkel, aki egész egyszerűen odahajolt az okoseszközhöz, azonnal gombokat kezdett el nyomkodni és ismerkedett a készülékkel. Mindössze hét hónaposan.” (Kóczán, 2021, p.20-21). Ez is jól szemlélteti, hogy a digitális eszközök már csecsemőkortól jelen vannak a gyermekek életében, még akkor is, ha nem szándékosan tesszük ki őket ezeknek az eszközöknek. Ahogy a gyermek nő, úgy egyre fontosabbá válik, hogy megfelelő határokat szabjunk számára, mivel ennek hiányában a digitális eszközök használata káros hatásai fokozódhatnak. Sok szülő csak egy bizonyos életkor felett engedélyezi a telefon használatát vagy a mesenézést, ezzel segítve a gyermek számára, hogy nyitottabb legyen a természet, a társai és az új élmények iránt, és ne csupán a digitális eszközökkel foglalja le magát. Sajnos napjainkban egyre inkább jelen van az ellenpélda is, amikor a

gyermekek túlzottan digitális eszközökre támaszkodnak. A gyermekek készségeinek fejlesztésében a szabad játék biztosítja a legcélszerűbb és leghatékonyabb fejlődési lehetőséget.

„Ha a gyermek is azt tapasztalja nap mint nap, hogy a szülő nem tud elszakadni telefonjától, a képernyőtől, akkor még nehezebb számára hiteles, következetes példát mutatni”. (Kóczán, 2021, p.21). Nagy szerepe van a szülőnek abban, hogy a gyermeknek mekkora igénye van arra, hogy a szabadidejét digitális eszközökkel, főként telefonnal és táblagéppel töltsse el. *„Meggyőződésem, ha a gyermek ritkábban kerül kontaktusba a „kütyüvel”, akkor annál később tart igényt rá.” (Kóczán, 2021, p.24).* Mivel sok esetben a gyermek megnyugtatóra, lekötésére a telefonon elindított mesék a leggyakoribb megoldások, ezért lenne sokkal célszerűbb, hogy inkább megtanulják a szülők a meséket és fejből meséljenek, vagy könyvből. Sokkal szorosabb kapcsolat alakul ki a szülő és a gyermek között, hallva a szülő hangját.

„Igen ám, de eközben a csöppség nem a szülő hangjára nyugszik meg, nem a testi érintés mellett tapasztalja meg a nyugalmat, hanem egyfajta géptől kap olyasfajta impulzust, amely elcsendesíti.” (Kóczán, 2021, p.42).

De szinte elkerülhetetlen, hogy a gyermek ne kerüljön kontaktba a digitális világgal. *„Ma már szokás „digitális bennszülötteknek” is hívni a csecsemőket akik beleszülettek a mobiltelefonok, tabletek, laptopok, televíziók közé.” (Kóczán, 2021, p.25).* Az író szerint, fokozatosan kell a gyermeket bevezetni ebbe a digitális világba, és két éves korától kezdjük el mutatni neki, a számára megfelelő meséket, zenéket, de ebben a korban még elég számára napi 10-20perc. (Kóczán, 2021) Mivel ahogy idősödik a gyermek, egyre jobban befogadja a digitális ingereket. Látja társainál, egyre jobban rálát a dolgokra amiket a szülők is csinálnak körülötte. A fokozatosságot kell követni ami már teljesen a gyermek fiatal korától kezdve bevezettünk a mindennapjaiba. A szülőnek nagyon fontos szerepe van ebben a folyamatban, mivel ha a gyermek valamit lát a mesében, akkor nagy valószínűséggel azt fogja hinni, hogyha ő megtudta tenni akkor én is. (Kóczán, 2021) A szakemberek szerint a szülő egyik legfontosabb feladata, hogy magyarázzon a gyermek számára folyamatosan, hogy mik történnek körülötte, ne hagyjanak kérdőjeleket a gyermek fejében. (Kóczán, 2021)

2.7. Technikai eszközök az óvodában és a mindennapokban:

„Az elmúlt két évtizedben óriási léptekkel törtek előre a technológiai modellek, a hozzájuk tartozó digitális apparátussal együtt. Az informatika, az informatikai nevelés tehát jelentőségteljes helyet követelt magának. Mivel

nem válogat a korosztályok között, ezért az oktatási-nevelési rendszer első intézményi szervezetébe, az óvodába is bekapogtatott, mondhatni észrevétlenül.” (Nagy, 2018, p.17)

Az IKT eszközök jelenléte folyamatosan jelen van a mindennapokban, ahogy az óvodai életben is. Ezért is nagyon fontos az óvodapedagógusok és az ott dolgozók felkészültsége, probléma megoldó képessége. Minden digitális eszközt be lehet vinni az óvodába csak tudni kell a használatukat gyerekek jelenlétében, minél fegyelmezettebbnek lenni. Ilyen eszközök lehetnek a laptopok (Legelterjedtebb,) , táblagépek (Könnyen megfogható és kezelhető gyerekek számára is) , Interaktív táblák (A kisebb, manuális változata ennek a mágnes tábla is lehet rajzolás szempontjából) „ *A gyermekek a táblát a hozzá tartozó tollak, vagy csupán az ujjuk segítségével kelthetik életre*” (Nagy, 2018, p.21)

A könyv ezen fejezetében olyan tanácsokat olvashatunk amely elősegítheti a szülőket, illetve a pedagógusokat a tudatos digitális eszközök használatában, és annak javasolt alkalmazási módjaival. Például:

- „ *A pedagógusok és a szülők részéről fontos a tudatos, felelősségteljes nevelő-oktató tevékenység végzése, amely a gyermekek digitális írástudásának és online felelősségtudatának kialakítására irányul*”
- „*Törekedjünk a pozitív online korosztályos gyermektartalmak alkalmazására, amelyek egyszerre vonzóak, könnyen használhatóak, továbbá minden tekintetben biztonságosak és megbízhatóak*”
- „*A biztonságos online környezet kialakítása, a megbízható internethasználathoz kapcsolódó ismeretek rögzítése a pedagógus és a szülők közös feladata*”
- *Folyamatos nyomon követés, hogy az online tartalom megfelel a gyermekek életkorának.* (Nagy, 2018, p.32)

A szülők tudatossága igen nagy kérdés az IKT eszközök tekintetében, illetve mennyire figyel oda arra, hogy mit szabad, meddig szabad illetve hogyan szabad a gyermek számára. A pedagógusnak figyelemmel és elfogadással kell lennie az felé, hogy a gyermek milyen szokásokat hozott otthonról. Ezeket türelmesen és a gyermek igényeit figyelembe véve próbáljuk meg a szülőkkel együttműködve minél minimálisabbra csökkenteni, átformálni.

„ Feltétlenül támaszkodni kell a szülőkre, az általuk adott információkra, családi jellemzőkre, valamint gyermekeik otthoni digitális eszközökről szerzett tapasztalataikra.” (Nagy, 2018, p.47)

Az óvodában használható alkalmazásokról az óvodapedagógus informálódik, jár utána annak, hogy a gyermekek számára mi a megengedett. Vannak helyzetek amikor az óvodaigazgató vagy éppen a szülők engedélye lesz szükséges. De minden alkalmazásnál figyelembe kell venni a gyermekek képességeit, igényeit. (Nagy, 2018) A szerző szerint nem csak az a lényeges, hogy a gyermek milyen korban kezd el ismerkedni a digitális eszközökkel, hanem ha már jelen van, akkor milyen napszakban adjuk a gyermek kezébe azt.

„ A feltételek tükrében ajánlatos átgondolni, hogy a nap melyik időszakában kínálunk lehetőséget a gyermekeknek a digitális eszközök használatára ” (Nagy, 2018, p.48)

Az időkorlátokat tekintve, fontos a folyamatosság. Ha már a gyermek benne van a digitális eszközök világában, akkor kössük azt szabályokhoz, ami a gyermek számára is egyértelmű lehet, korának megfelelő. *„ Az időt tanácsos egy, a gyermekek számára is egyértelmű eszközzel mérni (Pl. homokóra) ” (Nagy, 2018, p.49)*

3. Hipotéziseink:

A hipotézisek (feltételezések) abban segítenek, hogy az általunk feltett kérdésre a választ megkapjuk, viszont ezek be is igazolódhatnak vagy éppen megcáfolódhatnak. Ezek megfogalmazásánál figyelembe vettük, a nemzetiségek sajátosságait, anyagi körülményeit (általánosságban) és azt, hogy mik is voltak az eddigi általános ismereteink ezekről a nemzetekről.

- *Feltételezzük, hogy a vizsgált családok között különbséget tudunk kimutatni a digitális eszközhasználat mennyisége tekintetében.*
- *Feltételezzük, hogy a vizsgált családok digitális eszközhasználati gyakorlatát befolyásolják a szülők gyerekkori tapasztalatai.*
- *Feltételezzük, hogy a vizsgálatban részt vevő szülők gyermekük digitális eszközhasználatával kapcsolatban nem kérnek tanácsot, illetve ha tanácsot kapnak nem fogadják meg azt.*
- *Feltételezzük, hogy a vizsgált családok között különbséget tudunk kimutatni a digitális eszközhasználat tudatosságának és nemzetiségi kultúra átadás szempontjából értelmezhető célszerűségének tekintetében.*

4. A kutatásról:

„A neveléstudományi kutatásoknak szokásosan két nagy irányzatát különböztetik meg: kvantitatív és kvalitatív kutatásokat. A szakirodalom-feldolgozás és a publikálás tevékenységei mindkettőnél egyaránt főszerephez jutnak, így a különbségtétel a tudományos vizsgálat során nyert adatok kezelésén alapul.” (Csíkos, 2020, p.16)

A kvalitatív kutatásoknak sok előnye van például a beérkezett információk mennyisége, az utómunka, a választott válaszadók személyes jelenléte, reakciók személyes megtapasztalása, viszont sokkal több idővel és munkával jár ha valaki ezt a módszert alkalmazza. A legjellemzőbb módszer ilyenkor az interjúkészítés a választott alanyokkal, aminél a mi jelenlétünk is elengedhetetlen, így ezzel párhuzamosan nem tudjuk csinálni a feladatokat, nekünk kell jegyzetelni, írni a kérdező válaszát.

„A kvalitatív kutatásokban jellemzően az ember, az emberi személyiség áll a kutatás középpontjában, és ennek alárendelten gyűjt a kutató adatokat az emberi személyiség összetevőiről.” (Csíkos, 2017, p.19)

Ezzel szemben a kvantitatív kutatással nagyobb emberi csoportok hatékonyabban, gyorsabban elérhetőek. Kérdőív alkalmazásával nagyobb mennyiségű válaszadó vonható a kutatás körébe, bár a kérdőív alkalmazása forrásigényes és nehézkes lehet.

Az online kérdőívnek éppen ezen a területen van egy igen nagy előnye, ugyanis ezeket az az alanyoknak kiküldve, ők a leírt utasítások követve önállóan válaszolhatnak kérdéseinkre, nem kell a kérdőívek nyomtatásával, kézbesítésével foglalkoznunk, esetleg több alkalommal nagy távolságot utaznunk. Eközben amíg a kérdőívek eredményei folyamatosan beérkeznek hozzánk, mi más feladatot is tudunk párhuzamosan végezni.

Ha olyan témában kutatunk aminél nem fontos a kitöltők élethelyzete, akkor egy social média platformra is ki lehet tenni (bár ez kevésbé ajánlható a válaszadók elérésének esetlegessé válása miatt). De ha egy előre eldöntött célcsoportot szeretnénk elérni, akkor nekik célzottan is elküldhetjük a kérdőívet, ahogy jelen kutatás esetében mi is tettük, a kutatásban segítséget nyújtó óvodák segítségével.

Az adatgyűjtésnek több módszere is lehet. Kérdőíves, interjú alapú, megfigyelés alapú és teszt adatgyűjtési módszer. A kérdőíves kivitelezés az a forma, amelyet akkor használunk amikor sok eredményt szeretnénk rövidebb időn belül megtudni. A kérdőívek lehetnek önkitöltős kérdőívek, amikor a kiválasztott célcsoportot megkérjük a kérdőív kitöltésére, és vannak a kérdezőbiztos segítségével kitöltött kérdőívek is, mikor valamilyen oknál fogva a kérdezett csoport nem tudja kivitelezni a kérdőív kitöltését, ezért egy kérdezőbiztos kérdez és rögzíti a válaszokat. Jelen esetben mindkét módszert alkalmaznunk kellett a nemzetiségi óvodák sajátos helyzete miatt.

A kérdéseknek pontosan megfogalmazottnak kell lennie, mivel javítási lehetőségre általában nincs lehetősége a válaszadónak. A kérdőívben megjelennek zárt, illetve nyitott kérdések is. A nyitott kérdésnél a válaszadónak nincsenek megadott válaszlehetőségek, míg a zárt kérdéseknél megvan adva egy kisebb-nagyobb határ amin belül választhat (pl: Lickert skála, klasszikus 1-5ig)

4.1. Módszerek és Anyag:

Kutatási sokaságuk úgy alakult ki, hogy kapcsolatot kerestünk kutatási szándékunkkal az ország nemzetiségi programmal működő óvodáival. Kutatási szándékunk iránt két óvoda mutatott fogadókészséget, mindkét óvoda egy-egy csoportban tette lehetővé számunkra a szülők megkérdezését. A kérdőívet (illetve annak elektronikus elérhetőségét) eljuttattuk az óvodába, ennek alapján az egyik óvoda lehetővé tette a szülőknek, hogy elektronikus formában kitöltsék a szülők a kérdőívet.

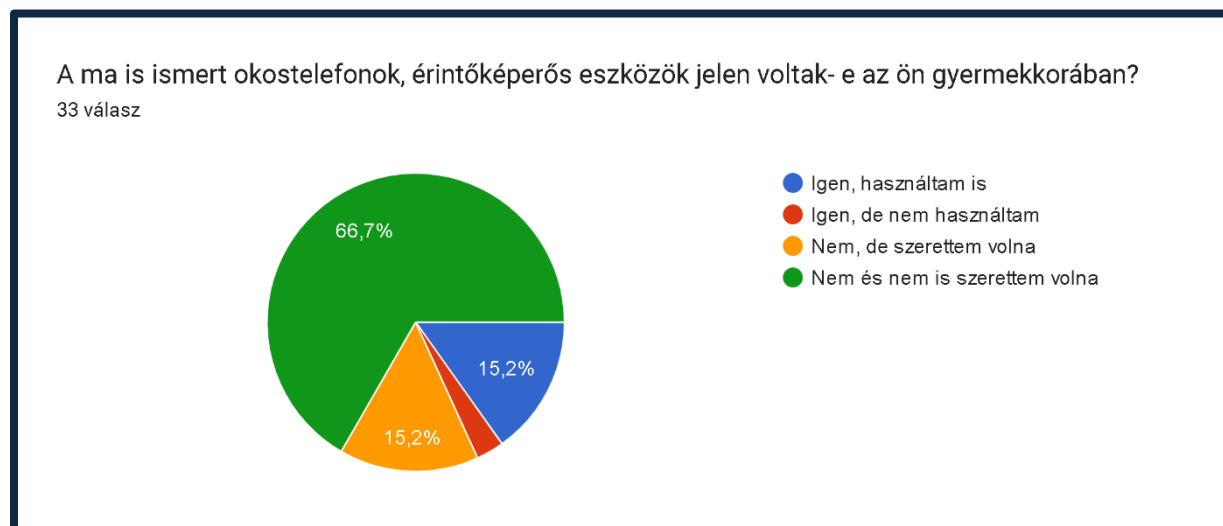
A másik kutatásba vont óvoda esetében azzal a nehézséggel szembesültünk, hogy az óvoda jelezte, a szülők nagy része sajnos nem lesz képes az önálló válaszadásra, ezért megszervezték, hogy találkozassunk a szülőkkel és segítségünkkel töltsék ki a kérdőívet. A folyamat során egy elkülönített helyiségben kaptunk elhelyezést, ahová az ott dolgozó óvodapedagógusok irányították azokat a szülőket, akik véleménye szerint képesek a feltett kérdéseink pontos megválaszolására, valamint a kérdések helyes értelmezésére. Előfordult, hogy egyes szülőknek több alkalommal is magyarázatra volt szükségük, mivel nem mindig értették meg az általam feltett kérdéseket. Volt olyan eset is, hogy egyes szülők még így sem tudtak segíteni, így nem tudtuk összegyűjteni azt a mennyiségű adatot, amire eredetileg szükségünk lett volna.

Végül a német nemzetiségi programmal működő óvoda csoportja esetében a csoportba járó gyerekek mindegyikének családját elértük, és összesen 21 szülő töltötte ki a kérdőívet. A roma nemzetiségi óvodában segítségünkkel a szülők közül 12-en töltötték ki a kérdőívet, néhányan sajnos elzárkóztak a válaszadástól.

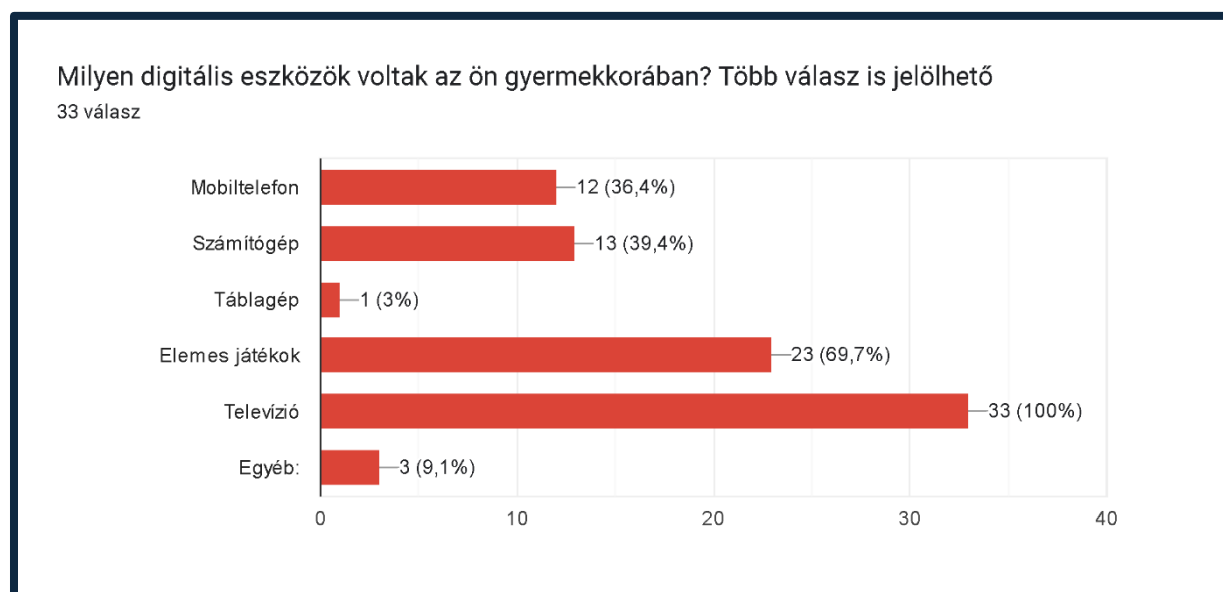
A válaszadók többsége hasonló életkorú (33 válaszadóból 24 szülő 31-45 éves kor között van), kevesen vannak akik fiatalabbak ennél, még kevesebben azok akik idősebbek. Ezekkel az adatokkal a kutatásunkat megkönnyítve tudunk haladni az eredmények értelmezése érdekében.

5. Eredmények:

Az eredményeket a szülők múltjától, folyamatosan egymásra építve tettem fel. Első között voltak olyan kérdések, hogy a szülők gyermekkorában milyen digitális eszközök voltak jelen, mivel sok szülő amikor gyermek/ fiatal felnőtt volt, még csak a televízió volt elterjedt.

A válaszadó szülők közül 22-en úgy nyilatkoztak, hogy gyermekkorukban nem álltak rendelkezésre olyan digitális eszközök, amelyek ma széles körben elterjedtek (pl. érintőképernyős telefonok), és nem is kívánták, hogy ezek a mindennapjaik részévé váljanak. Ezzel szemben 5-5 szülő esetében vagy jelen voltak ezek az eszközök a mindennapjaikban, és napi szinten használták azokat, vagy pedig vágytak rá, hogy rendelkezzenek velük, de valamilyen okból kifolyólag nem engedhették meg maguknak

Eredményeink azt mutatják, hogy a vizsgálatba vont válaszadó szülők családja birtokolt bizonyos digitális eszközöket amikor a mai szülők még gyerekek voltak. Természetesen ezek

kevésbé elterjedtek és kevésbé elérhetőek voltak, de a családok már akkor is törekedtek az eszközhasználat szabályozására. A szakirodalom szerint ebben a korosztályban (Y generáció) kezdett az látható lenni, hogy ők a digitális nemzedék első hulláma, így a mindennapjaikban is jelen voltak a digitális eszközök (Szabóné, 2024)

Legnagyobb számban azt a választ kaptuk, hogy napi pár órára használhatták a szülők a család tulajdonában lévő digitális eszközöket. Ez az eredmény a szakirodalmakban megalapozottakkal teljes mértékben bebizonyítható, mivel azt, hogy milyen digitális eszköz van a családban az nem számottevő, így az, hogy minden családnak volt egy televíziója legalább és ez napi használatban is volt.

Ebben az esetben azt láthattuk, hogy a válaszadó roma nemzetiségi óvodába járó gyerekek szüleinek sokkal kevesebb szabályt kellett betartani gyermekkorukban az eszközhasználathoz kapcsolódóan, míg a német nemzetiségi óvodába járó gyerekek szüleinek szigorúbb szabályokhoz kötötték az eszközhasználatot gyermekkorukban. A válaszok szerint 12 roma nemzetiségi válaszadóból hét szülő akkor használta ezen eszközöket amikor csak szeretete volna, míg a 21 német nemzetiségi szülő közül csupán hét szülő használhatta ezen eszközöket korlátozások nélkül.

Most néhány olyan példát említünk, amit a válaszadó szülők írtak példának a válaszok kifejtős részéhez:

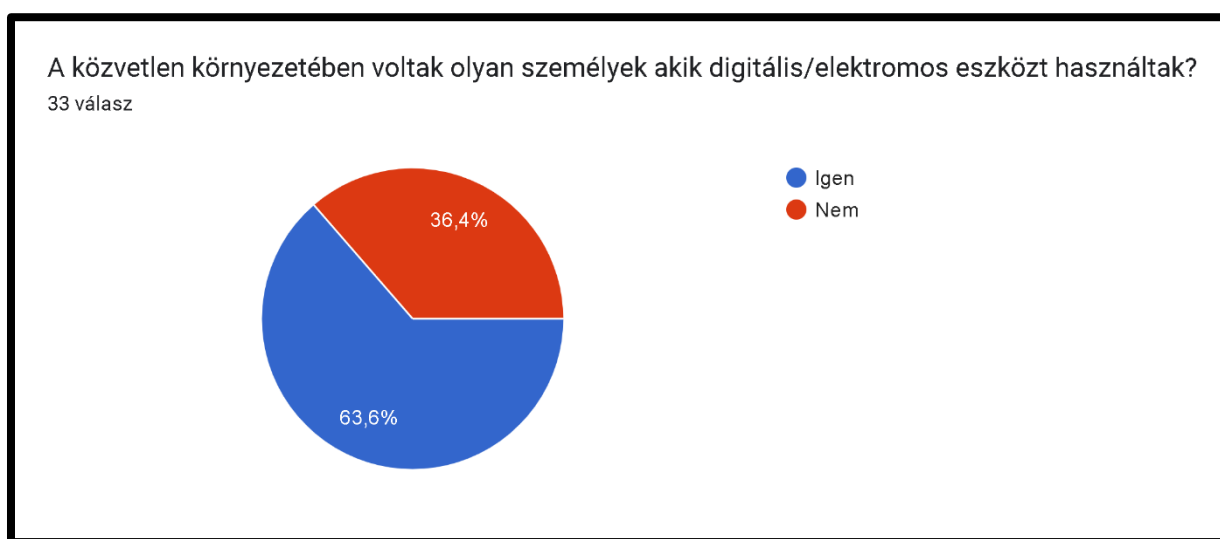
„1980-bqn (Sic!) születtem. Tv-n(Sic!) kívül semmilyen kütyü nem volt. Kábeltévénk nem volt soha, mese csak este volt 30 perc kb.”

„Bármikor használhattam a tv-t,(Sic!) videólejátszót, magnót/rádiót, (kevés inger volt, a tv (Sic!) játékkonzol nem volt mindig elől, újdonság volt, ünnep, ha előkerült, de meguntuk

magunktól. 8-18 éves koromig, meg utána is, de az már nem gyerekkor. Dönthettem úgy is, hogy kirándulok, szomszédolok, ott se volt engedély kérés, de a családi értékrend, nevelés mindig esthajnalcsillagként ragyogott, ha helyzetekben dönteni kellett szülők nélkül.”

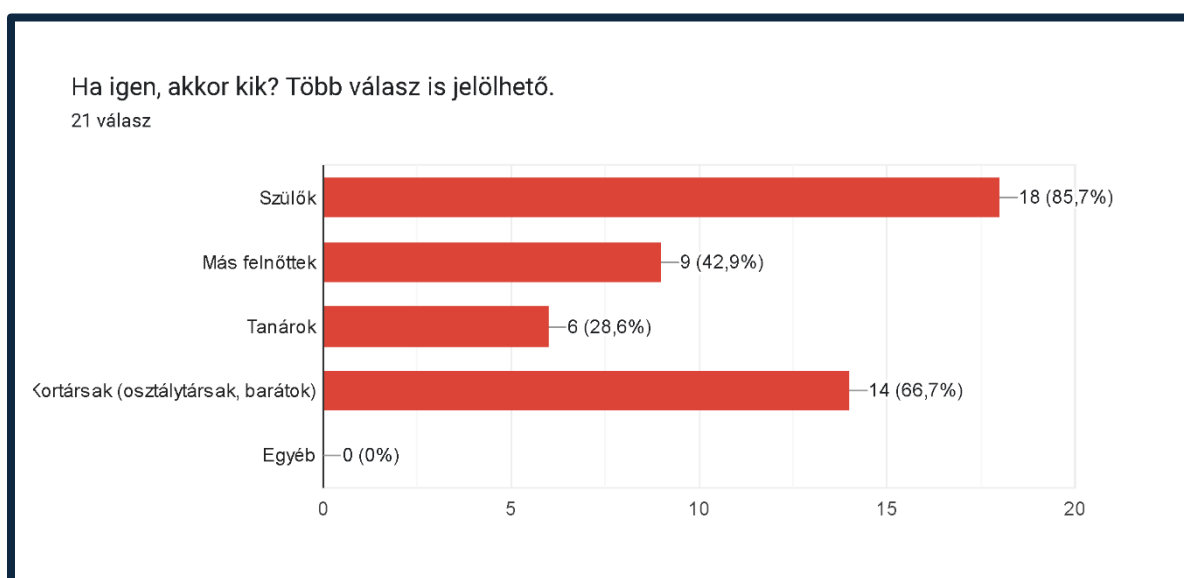
„használhattam , ha éppen nem dolgozott rajta senki” (Válaszadó szülők írásos válaszai)

De nem mindig csak a szülők lehettek befolyásoló tényezők abban, hogy a gyermek látja-e valakinél a digitális eszközt.

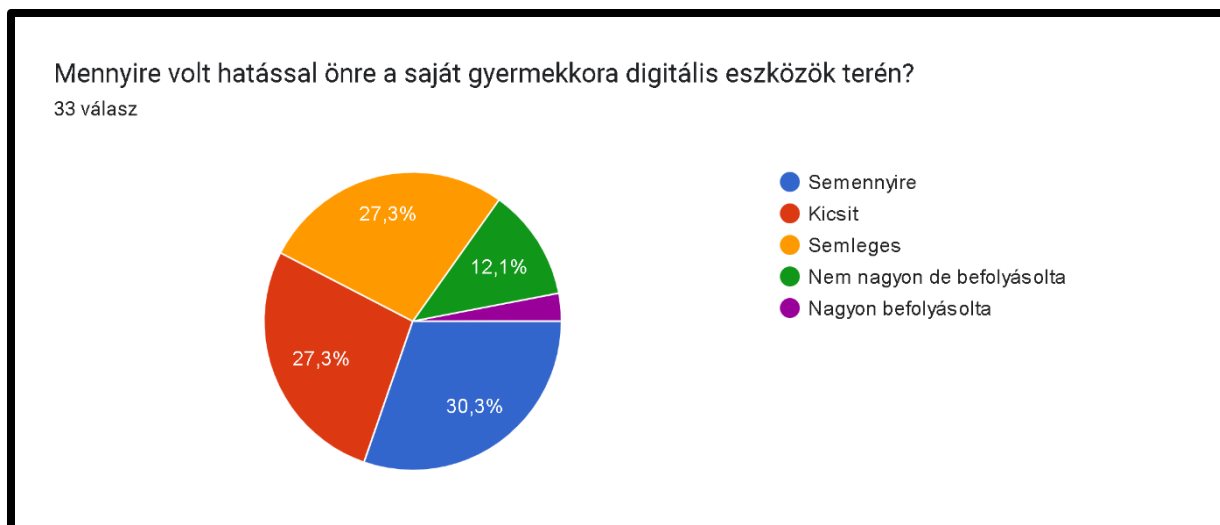

De legnagyobb számban a válaszadók így is a szülőket említették, őket követék a kortársak.

Mivel a szülők akkoriban az X generációba tartoztak, azt láthatjuk, hogy eredményünk nem egyezik a szakirodalomban olvasottakkal, hogy ők kevésbé engedhették volna meg maguknak.

Mivel valamennyi válaszadó szülő környezetében voltak digitális eszközt használó felnőttek/kortársak ezért megkérdeztük őket arról, hogy mennyire befolyásolta őket az IKT eszközök jelenléte a mindennapokban.

A szülők és a gyermekük születése között eltelt években a digitális eszközök rohamos fejlődésnek indultak, viszont mivel sok szülő gyermekkorában még csak televízió volt a családok számára elérhető, vagy a kezdetleges mobiltelefon, ezért a szülők tapasztalatai csak korlátozott mértékben érvényesek a megváltozott gyermekkori digitális eszköz-környezetre vonatkozóan. Mivel sok szülő az otthoni tapasztalatokat részesíti előnyben a szakirodalom szerint, ezért ez az adat nem egyezik meg az ott olvasottakkal, mivel a szülők többségét nem befolyásolta a saját múltja a döntéshozatalban, inkább saját maga döntött, utána járt.

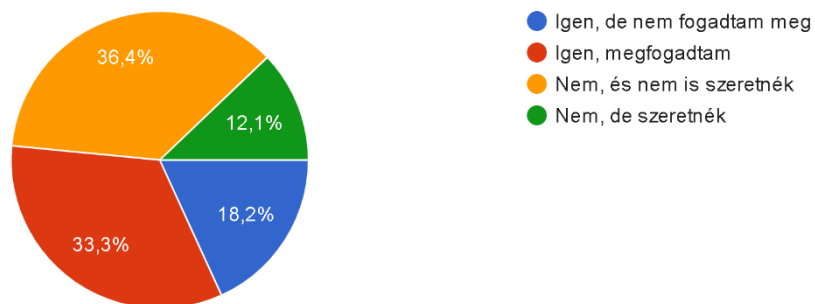
Ezért tettünk fel több olyan kérdést is a szülők számára, amiben megkérdeztük őket arról, hogy valahogyan informálódnak-e a digitális eszközhasználattal kapcsolatosan.

A megkérdezett 12 roma nemzetiségi szülő közül 8-an válaszolták azt, hogy informálódnak a helyes eszközhasználatról. Közülük hatan a pedagógust illetve más szülők véleményét részesítik előnyben, ketten az internetről szerzik támpontjaikat.

A német nemzetiségi szülők közül ketten a pedagógustól kérnek tanácsot, három szülő nem informálódik semmilyen forrásból. A szülők többsége ebben a csoportban az internetet részesíti előnyben, illetve saját maga hozza meg a szabályokat.

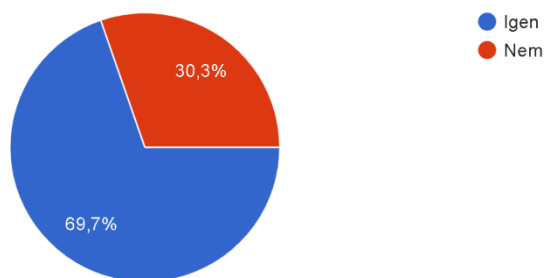
Kért már tanácsot abban, hogy mennyi idő az ideális egy gyermek számára digitális eszközhasználatra?

33 válasz

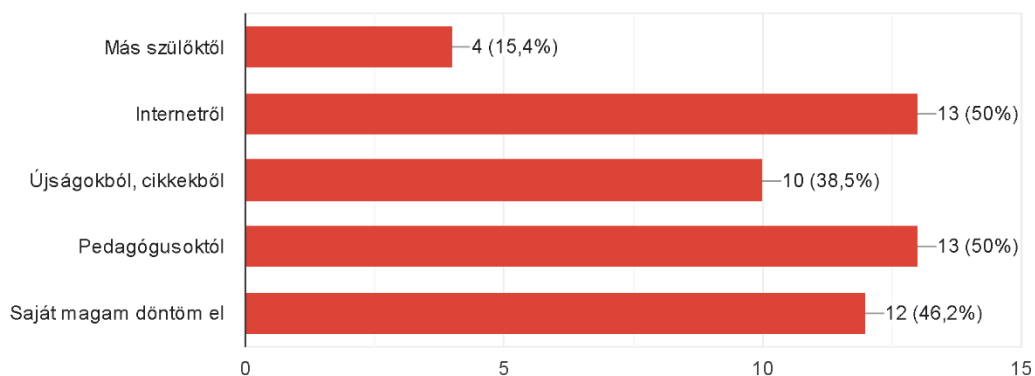
Informálódik valahonnan arról, hogy mennyi idő megfelelő a gyermek számára digitális eszközök előtt?

33 válasz

Ha igen, hogyan?

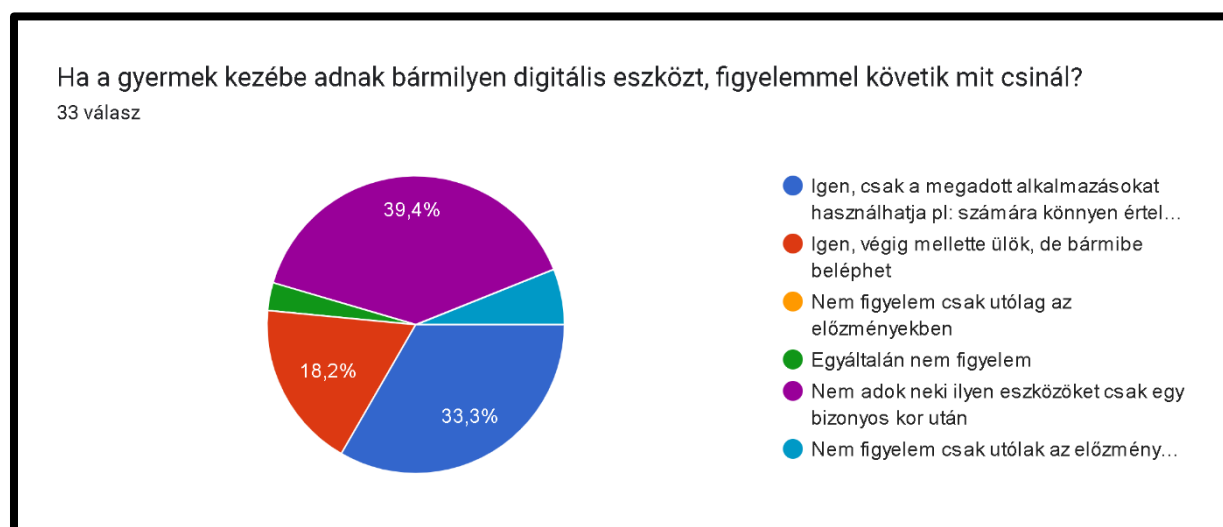
26 válasz

Amikor a szülő úgy dönt, hogy gyermekének bármilyen digitális eszközt ad, különböző tényezők befolyásolhatják ezt a döntést; míg egyesek külső tanácsok alapján hoznak ilyen

döntéseket, mások saját megítélésük szerint mérlegelik, hogy mi engedhető meg a gyermek számára. Ennek következtében arra voltunk kíváncsiak, hogy a szülők figyelemmel kísérik-e a gyermek digitális eszközhasználatát, és ha igen, akkor azt milyen módon teszik.

A szakirodalomban olvasottak alapján nagyon fontos lenne az, hogy a szülő tudatosan alkalmazza a gyermeke közelében ezeket az eszközöket. Ha a kezébe adja vagy ha saját maga használja a gyermek jelenlétében. A szülők kétharmada meg is felel ezzel az állítással, részben az egyharmada válaszadó is, mivel utána járt csak nem illett az ő nevelési stílusába, ezért nem alkalmazta. (Nagy, 2018)

A válaszadó szülők között így is azt a választ kaptuk a legtöbb szülőtől, hogy nem ad digitális eszközöket a gyermek kezébe csak egy bizonyos kor felett, viszont a második leggyakoribb válasz az volt, hogy csak a megengedett alkalmazásokat engedi a gyermeknek használni. A többi válaszlehetőséget a szülők nagyon kis arányban válaszolták, vagy egyáltalán.

A szülők között nagyon megoszló az, hogy ki mit enged meg a saját gyermekének, és ezeknek a döntéseknek számos befolyásoló tényezője lehet.

A válaszadó szülők részletesebben is kifejtették számunkra, hogy ők hogyan is ellenőrzik gyermekük digitális eszközhasználatát:

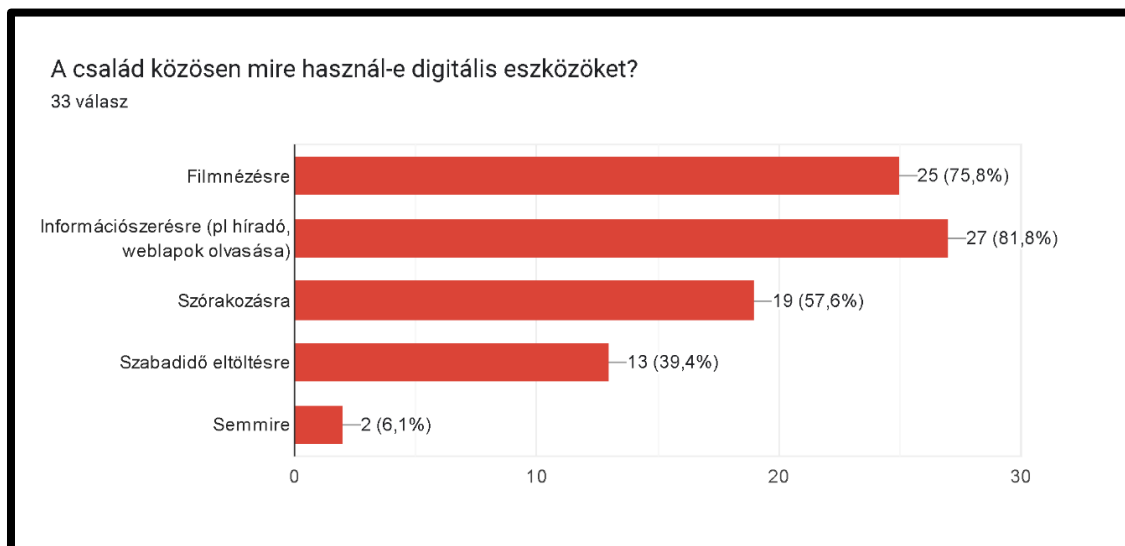
„Részt vettünk az ELTE Alfa generáció labor vonatkozó kutatásában(digitális eszközhasználat kisgyermekkorban), az egyetem saját fejlesztésű Alfi nevű alkalmazását néha azóta is használjuk.”

„Előzmények, időnként ránezünk (Sic!) mit néz, hallgatjuk (YouTube kreatív videókat néz)”

„Youtube (Sic!) kids és gyerekeknek való színezőt és logikai játékokat használ.”

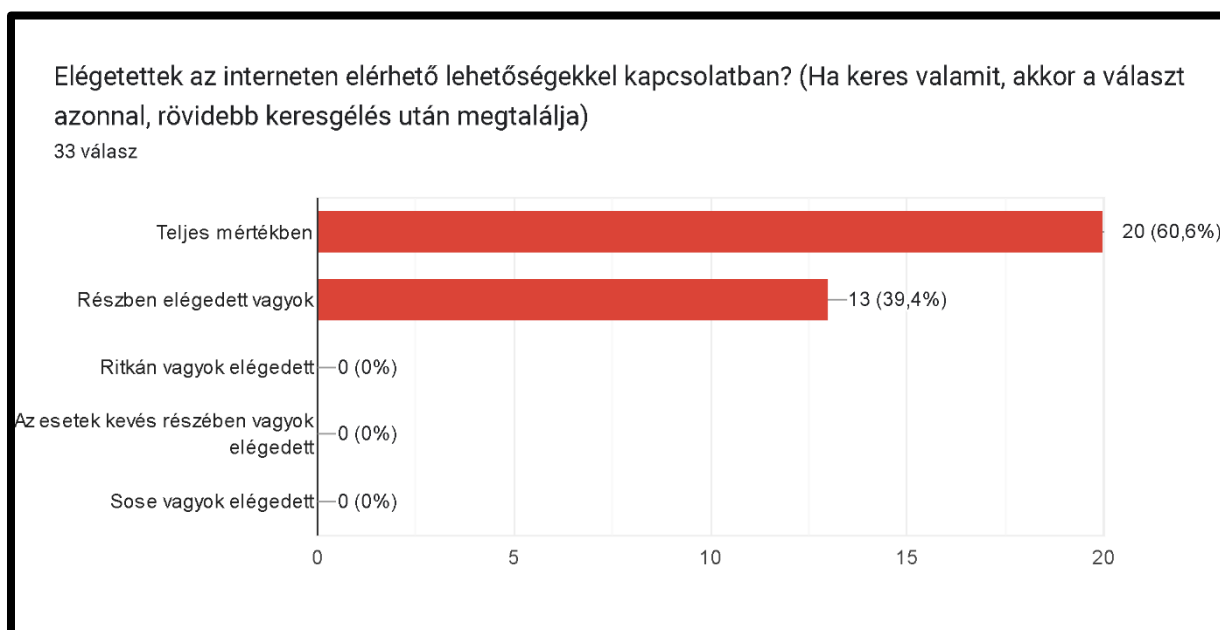
(Válaszadó szülők írásos válaszai)

Ha a gyermek és a szülő kikapcsolódásként is a digitális eszközt választja, akkor ezt milyen kivitelezésben teszi.

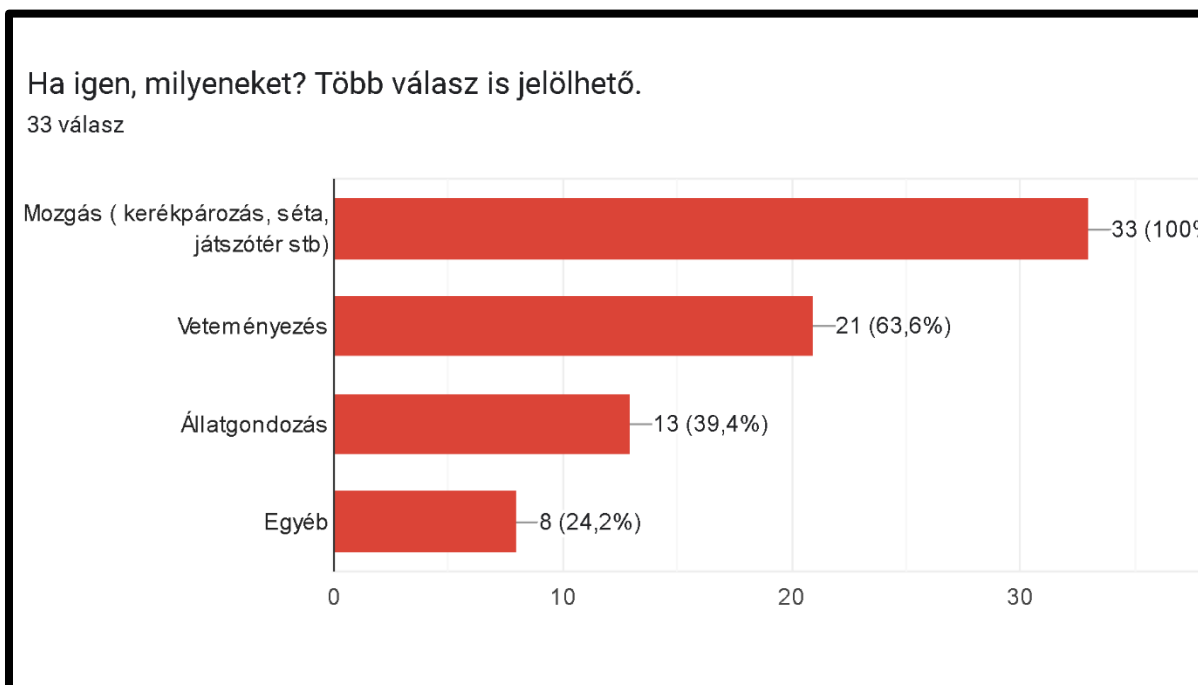

A válaszadók legnagyobb százalékban azt választották a feltett kérdésünkre, hogy valamilyen információszerzésre használják digitális eszközeiket főként, vagy filmnézésre.

Ebből kifolyólag megkérdeztük a szülőket, hogy mennyire elégetettek az interneten található tartalmakkal. A válaszadó szülők több mint kétharmada teljes mértékben elégetett az internet tartalmával, a többi szülőnek ritkán vannak problémáik, de ezek nagyon kis számban jelennek meg a válaszok között.

A szülő és a gyermek a digitális eszközöktől elkülönülve szeretne minőségi időt együtt tölteni, akkor ezt milyen módon teszik. Megkérdeztük a nemzetiségi csoportba járó gyerekek szüleit, hogy mik azok a tevékenységek amelyeket a szabadban töltenek, okos eszközöktől mentesen.

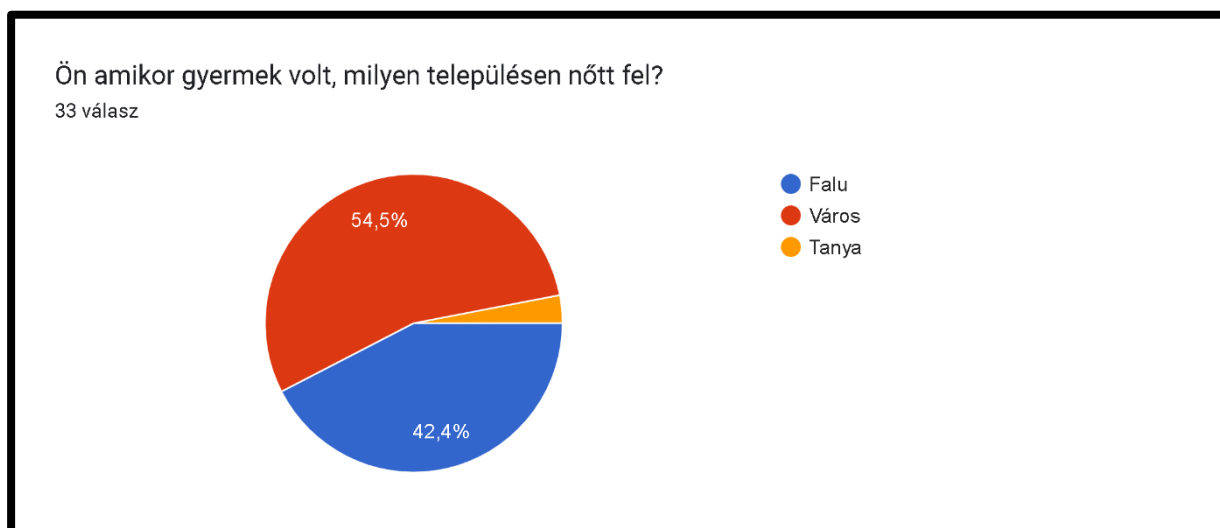

A válaszadók 100%-a végez valamilyen tevékenységet a szabadban a gyermekükkel, ami mindenkinél előfordul az a mozgás több alternatívája.

Itt a szülőknek lehetőségük volt arra, hogy egy nyitott válaszban leírják, hogy miket is értenek az „egyéb” kifejezés alatt:

- „*Kenuzás, túrázás...*”
- „*Kis takarítás, házimunka*”
- „*Kirándulás, mindenféle kerti munka*” (*Válaszadó szülők írásos válaszai*)

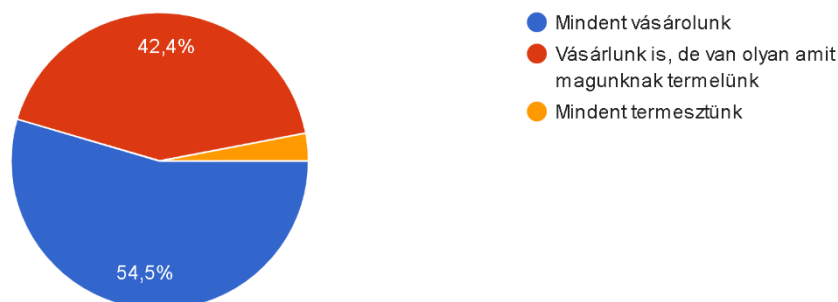
A különböző településformák befolyásolják a szabadidő eltöltésének minőségét.

Az, hogy a szülő, milyen településen nőtt fel, nagyban befolyásolja a szabadidő eltöltésében (mind interneten, mind a szabadban). A szülők több mint fele faluban nőtt fel, ahol köztudottan sokkal többet vannak a szabadban a tiszta levegő, lehetőségek végett, míg a városban ennek az ellenpéldája fordul sokszor elő, sokkal másabb szokásrendszerrel rendelkeznek azok a szülők akik itt nőttek fel, más lehetőségeik voltak mint a faluban felnőtt szülőknek.

A család önfenntartó vagy vásárolják a termékeket?

33 válasz

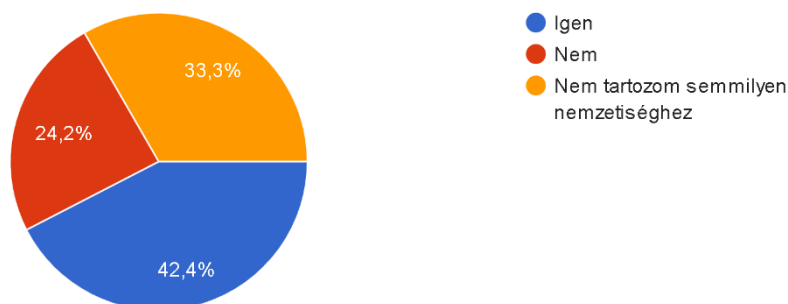

A válaszadó szülők között megjelent az a válasz is több esetben is, hogy kertészkednek, házimunkákat végeznek, ezért megkérdeztük a szülőket, hogy a család milyen módon tartsa fenn saját magát, és a legtöbben azt a lehetőséget választották, hogy mindent vásárolnak, de nem sokkal utána maradt le az a válasz, hogy csak részben önfenntartó a család, mivel vannak dolgok amiket maguk termesztenek, vagy éppen vásárolnak. Ez azért lehet érdekes a téma szempontjából, mivel a szülők ha bevonják a gyermeket a vásárlásba is, vagy éppen a házimunkába szabadidejükben, akkor nem a telefont választják módszernek, hogy a gyermeket lefoglalja arra az időre amíg a szülő ezt elvégzi, hanem közös program keretében ezt véghez is viszik.

Mivel nemzetiségi szülőket kérdeztünk a kérdőívben, érdekesség képpen megkérdeztük őket, hogy követik e még a nemzetiségükre jellemző szokásokat, hagyományokat.

Az ön környezetében megtartották-e a nemzetiséghez tartozó szokásokat?

33 válasz

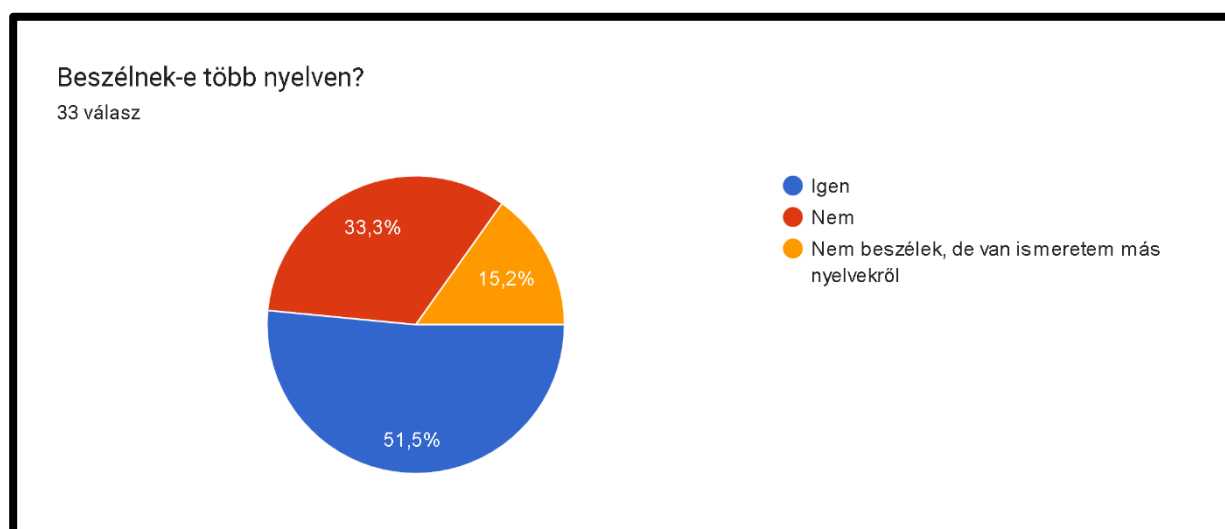

„Sziüret, disznóvágás, búcsú, egyéb keresztény ünnepek, egyházi általános iskola volt a faluban.”

„Betlehemezés, Búzavetés Luca napkor, Nemzetiségi napok (szlovák ételek, sütemények készítése, néptánc)”

„Sváb szokások egy részét.” (Szülők által írt válaszok egy része)

Egy másik nemzetiséghez tartoznak a szülők, ezért megkérdeztük őket, hogy más nyelven beszélnek-e, mivel ez is befolyásolhatja a nevelési stílusát a szülőknek (pl: kétnyelvűség)

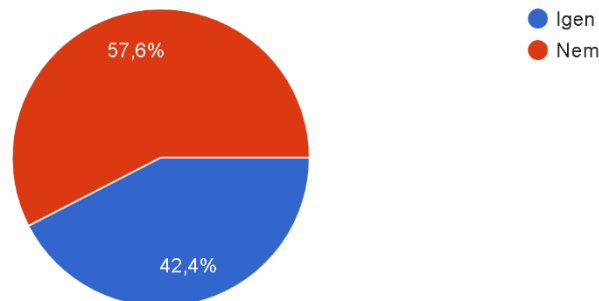
A roma nemzetiségi szülők **közül ketten beszélnek valamilyen nyelvet, 2-nek még csak ismerete van a másik nyelvről.**

Míg a német nemzetiségi szülők közül **3-an vannak akik egyáltalán nem beszélnek más nyelven**, ketten akiknek csak ismerete van. A többi szülő beszél valamilyen más nyelven.

A legnépszerűbb nyelv **az angol és a német**, egy szülő beszél szlovákul is.

Ön szerint elfogadottak a digitális eszközök az óvodában?

33 válasz

Miután minden kérdést feltettünk a szülők számára, az utolsó kérdésünk az volt, hogy szerintük elfogadottak-e a digitális eszközök az óvodában. A szülők majdnem kétharmada válaszolta azt, hogy nem, viszont indoklást nem kaptunk a válaszok mellé, hogy miért nem.

A szakirodalom szerint, ha a pedagógus tudatosan és megfelelő felkészültséggel alkalmazza a digitális eszközöket, azok kizárólag a gyermekek fejlődését és komfortérzetét szolgálják. A megfelelő szabályok betartatása az óvodai környezetben, valamint a pedagógus körültekintő és felelősségteljes eszközhasználata jelentősen mérsékli a digitális technológia esetleges káros hatásait. A siker kulcsa abban rejlik, hogy a pedagógus tisztában legyen azokkal a módszerekkel, eszközökkel, valamint a használt digitális alkalmazásokkal, amelyeket a gyermekek körében alkalmaz, és ennek megfelelően gondosan mérlegelje azok hatásait. Fontos, hogy a pedagógus tisztában legyen azzal, hogy minden egyes döntése – a választott eszközök és módszerek tekintetében – milyen következményekkel járhat a gyermekek fejlődésére és jólétére nézve. (Nagy, Kóczán)

6. Hipotézisek eredményei:

- 1.Hipotézis: *Feltételezzük, hogy a vizsgált nemzetiségi kisebbségekhez tartozó családok között különbséget tudunk kimutatni a digitális eszközhasználat mennyisége tekintetében.*

Az első hipotézisünk megcáfolódott, mivel a két különböző nemzetiségi óvodába járó szülők családjaiban a digitális eszközhasználat hasonló módon van jelen, függetlenül attól, hogy melyik nemzetiségi közösséghez tartoznak. A válaszadó szülők közül sokan már ebbe a digitális korszakba születtek, így az IKT eszközökkel kapcsolatos tudásuk kezdetleges vagy éppen minimális szintű, mégis aktívan használják őket. A családok szociális helyzete alapján, a szegényebb nemzetiségi háttérrel rendelkező családokban is hasonló mértékben és minőségben van jelen a digitális eszközök használata. Az ilyen családok is igyekeznek alkalmazkodni a mai világ gyors technológiai fejlődéséhez, próbálnak lépést tartani mind a játékok, mind a digitális eszközök tekintetében. Mindez azt jelzi, hogy a digitális technológiák elterjedtsége és használata nem csupán a társadalmi helyzettől függ, hanem a jelenlegi technológiai környezet és a gyermekneveléshez való alkalmazkodás szükségessége is befolyásolja.

- 2.Hipotézis: *Feltételezzük, hogy a vizsgált családok digitális eszközhasználati gyakorlatát befolyásolják a szülők gyerekkori tapasztalatai.*

A második hipotézisünk részben igazolódott, mivel a válaszadó szülők többségét nem befolyásolta jelentősen saját gyermekkor, sem pedig a környezetükben élő szülők, vagy a saját háztartásukban előforduló digitális eszközök hatása. A legtöbb szülő inkább azokra a tanácsokra alapozta döntéseit, amelyeket vagy másoktól kapott, vagy saját maga keresett fel, és nem alkalmazta azt a megközelítést, amit gyermekkorában vele is alkalmaztak: azaz nem alakítottak ki szigorú szabályokat, vagy éppen nem vonták meg tőle az információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközöket. Ugyanakkor voltak olyan szülők, akik gyerekkori tapasztalataikból, ha minimálisan is, de merítettek, azonban olyan választ nem kaptunk, amely arra utalt volna, hogy a válaszadók teljes mértékben a saját gyermekkorukban alkalmazott nevelési módszereket követték volna. Figyelembe kell venni, hogy sok szülő számára a mai digitális eszközök még nem voltak

jelen gyermekkorukban, így inkább a fiatalabb generáció szokásrendszere és nevelési módszerei szolgáltak példaként számukra. A szabálykialakítás tekintetében pedig egyértelműen a jelenlegi, modernebb megközelítések voltak azok, amelyek inkább követendő mintát jelentettek.

- 3.Hipotézis: *Feltételezzük, hogy a vizsgálatban részt vevő szülők gyermekük digitális eszközhasználatával kapcsolatban nem kérnek tanácsot, illetve ha tanácsot kapnak nem fogadják meg azt.*

A harmadik hipotézisünk részben igazolódott, mivel a válaszadó szülők között jelentős eltérések mutatkoztak az eszközhasználati idő ideális mértékére vonatkozó információk keresésében. A válaszadók több mint kétharmada valamilyen formában tájékozódik annak érdekében, hogy meghatározza, mennyi időt tölthetnek el gyermekei a digitális eszközök használatával. Az informálódás módja azonban a szülők nemzetisége szerint jelentősen eltért. A német nemzetiségi szülők elsősorban az interneten keresnek információkat, és gyakran maguk döntenek el, hogy milyen mértékben engedhetik gyermeküknek a digitális eszközök használatát, vagy esetleg egyáltalán nem érdeklődnek az ajánlott tartalomfogyasztási irányelvek iránt. Ezzel szemben a roma nemzetiségi szülők inkább személyes tanácsokat keresnek, amelyek általában pedagógusoktól vagy a közvetlen környezetükből származnak. Sok esetben a szülők egymás között osztják meg tapasztalataikat, és így próbálnak döntéseket hozni a gyermekek digitális eszközhasználatának mértékéről. A válaszadók körében azok a szülők, akik nem érdeklődnek az ideális időtartam után, lényegesen kevesebben voltak, akik a jövőben szándékoztak informálódni, mint akik kifejezetten jelezték, hogy nem kívánnak ebben a kérdésben tájékozódni. Emellett akadtak olyan szülők is, akik ugyan kértek tanácsot a témában, de végül nem fogadták meg azokat, amit a személyes döntéshozatal és a családi környezet hatása magyarázhat. Összességében tehát elmondható, hogy a szülők tájékozódási szokásai és döntési folyamatai jelentősen eltértek, és a nemzetiségi hovatartozás, valamint a személyes tapasztalatok nagyobb szerepet kaptak, mint az elérhető szakmai ajánlások követése.

- 4.Hipotézis: *Feltételezzük, hogy a vizsgált családok között különbséget tudunk kimutatni a digitális eszközhasználat tudatosságának és nemzetiségi kultúra átadás szempontjából értelmezhető célszerűségének tekintetében.*

A negyedik hipotézisünk megerősítést nyert, mivel a válaszok alapján egyértelműen kirajzolódott, hogy a roma nemzetiségi szülők körében a legelterjedtebb válasz az volt, miszerint folyamatosan figyelik gyermekük tevékenységét, miközben digitális eszközöket adnak a kezébe. Egyes szülők azt a megközelítést alkalmazzák, hogy végig a gyermek mellett tartózkodnak, és figyelemmel kísérik, mit csinál az eszközön, míg mások ennél enyhébb szabályokat követnek, és kizárólag a gyermek számára letöltött alkalmazások használatát engedélyezik, például videók nézésére. Ezzel szemben a német nemzetiségi szülők többsége inkább azt preferálja, hogy gyermekük ne használjon digitális eszközöket egészen egy bizonyos életkorig, jellemzően két éves korig, majd ezt követően fokozatosan, kontrollált módon növelik a használati időt. Néhány válaszadó szülő azt is hangsúlyozta, hogy kizárólag olyan platformokat engedélyeznek gyermekük számára, amelyek kifejezetten a kicsiknek készültek, például a YouTube Kids vagy fejlesztő játékok. Összességében elmondható, hogy a válaszadó szülők többsége tudatosan és figyelemmel kísérve alkalmazza a digitális eszközöket a gyermeknevelés során. Különösen figyelemre méltó, hogy mindössze egyetlen szülő említette, hogy egyáltalán nem figyeli, mit csinál a gyermek azon az eszközön, amelyet neki ad. Ez azt jelzi, hogy a szülők többsége igyekszik felelősségteljesen kezelni a digitális eszközök használatát, és biztosítani, hogy azok megfelelő módon és korlátozott ideig legyenek jelen a gyermek életében.

7. Összegzés:

A kutatás eredményei mindenképp meglepően hatottak ránk, mivel voltak helyzetek, kérdések amikor nem erre a válaszra számítottunk. A családok együttműködése nagyban elősegítette azt, hogy válaszokat kapjunk az általunk feltett kérdésekre. Sok tapasztalat volt a szülőkkel való kapcsolatteremtés során. Segítségükkel még inkább megismerhettem ezeknek a családoknak a szokásrendszerét, mint digitális mind szabadidő eltöltése terén

Amin változtatnék a kérdőívek tekintetében az az, hogy sokkal jobban megfogalmaznám a feltett kérdések minőségét, és sokkal több időt szánnék arra, hogy teljes mértékben minden szülőnek érthető legyen a kérdés lényege.

Főbb megállapításaink közé sorolhatóak azok, hogy a szülők nagyon kis számban hagyják a gyermeknek teljes mértékben a döntést a digitális eszközök használata terén, inkább azt részesítik előnyben, hogy ők is ugyan úgy jelen legyenek a gyermek digitális világában, együtt töltés el a szabadidőt, szabályokhoz, határokhoz szabva. Valamilyen módon minden szülő szereti azt, ha tudja mi is a helyes gyermeke számára, és a legtöbbjük próbál is tudatosan odafigyelni erre.

A szülők nagyrésze sokkal nagyobb előnyben tartja azt, amikor a pedagógus az interneten keresztül tudatja az esetleges eseményeket. Sokkal kisebb időn belül veszik észre a gyűjtéseket, eseményeket, aláírandó papírokat ha a telefonon keresztül értesülnek róla, m mintha például a faliújságra tűzzük ki, vagy kitesszük nekik a kinyomtatott plakátot.

A szülők válaszaiból arra a következtetésre jutottunk, hogy sok családban jelen vannak a nemzetiségi szokások, viszont ezeket csak részben adják át a gyermekek számára a digitális eszközök segítségével. Sokkal inkább előnyben részesítik azt, hogy úgy adják át a szokásokat ahogy annak idején az ő szüleik is átadták számukra. Kirándulással, túrázással, tánccal, énekléssel, folyamatos kommunikációval. Azt a következtetést tudtuk ezek által levonni, hogy a családok mindennapi életében nincs centrális helye a digitális eszközöknek. Eltudnak tőle szakadni annak ellenére is, hogy ott tartanak kapcsolatot, olvasnak híreket, hallgatnak zenét. Ezekről eltérve is tudnak kikapcsolódási módokat találni a család számára.

A digitális eszközök jelentősége nem bír akkora fontossággal mint a családdal töltött idő. Különbséget is láthatóan kilehetett mutatni a két nemzetiség családjai között. Mindkét nemzeti-séghez tartozó családok mindennapjának része a digitalizáció, viszont a felhasználási szokásaik eltérnek egymástól. A német nemzetiséghez tartozó családok inkább az információk gyűjtésére

használják, míg a roma nemzetiségű családok kikapcsolódásra használják a digitális eszközöket. Vannak dolgok amelyek viszont nagyon hasonlóak a két nemzetiséghez tartozó családok között. Mindenki végez olyan tevékenységet amelyhez nem szükséges digitális eszköz és el tudnak tőle vonatkoztatni, nem ragaszkodnak hozzá. Köztudott, hogy a mai világban mindenkinél van valamilyen oknál fogva telefon (vannak kivételes helyzetek) mert lehet éppen ezzel tudunk segítséget hívni ha szükséges, vagy éppen megörökítjük a gyermekünkkel töltött szabadidőt, vagy csak magát a gyermeket.

Összességében tehát úgy fogalmazhatnánk meg tapasztalatainkat, hogy az általunk vizsgált nemzetiségi családok életében jelen van folyamatosan a digitális eszköz, viszont nem centrálisan, tudnak olyan tevékenységeket is végezni amihez nélkülözhető. A szülők igyekeznek tudatosan használni az eszközöket, tájékozódni használatuk módjáról, bár a nemzetiségi kultúra átszármaztatásában nem szánnak ezeknek jelentős szerepet.

8. Felhasznált szakirodalmak:

- Klein Ágnes [2024]- Német nemzetiségi kultúra – *Gyermeknevelés Tudományos folyóirat*- Budapest:
- Szabóné Marlok Júlia [2024]- Interaktív tankockák alkalmazásának gyakorlati lehetőségei a szlovák nyelvoktatásban- *Gyermeknevelés Tudományos folyóirat*- Budapest:
- Tóth Dániel [2022]: *Digitális Nevelés- Útikalauz az internet, videójátékok és okoskütyük útvesztőjéhez* (I.kötet)-Könyvmentorok-Budapest
- Kóczán Bálint [2021] *Okos gyerek lesz az okos eszközöktől?*-Koczan media books-Sopron
- Molnár György [2022]: *Pedagógia, innováció, technológia, digitális kultúra- A digitalizáció új irányai*-Typotex-Budapest
- Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja
- Maszlag Fanni [2024]- Gyermekkorai álmok: roma/cigány gyermekkultúra és az identitás erősítése *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* Budapest
- Nagy Ildikó Mária [2018] *Játékos IKT az óvodában- Módszertani kalauz az alapoktól a megvalósításig*-Neteducatio Kft- Budapest
- Kontra József [2011] *A pedagógiai kutatások módszertana*
<https://mek.oszk.hu/12600/12648/12648.pdf>
- Csíkos Csaba [2017]- *A Neveléstudomány kutatómódszertanának alapjai*
https://www.eltereader.hu/media/2020/12/web_Csikos-Csaba_Bevezetes_.pdf
- Komár Zita [2017]-Generációelméletek-Köznevelés 2017/8-9
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/generacioelmeletek>